

Uddrag af SIPRI Yearbook 1976

11. Genève-protokollen av 1925 om kjemisk og bakteriologisk krigføring og dens nåværende status

17. juni 1975 var det gått 50 år siden det i Genève ble undertegnet en protokoll om forbud mot krigersk bruk av kvelende, giftige og andre gasser og mot bakteriologisk krigføring. Avtalen var kommet i stand på grunnlag av de rystende erfaringene fra første verdenskrig, der minst 125 000 tonn giftige kjemikalier ble brukt og tapene i denne forbindelse gikk opp i hele 1 300 000.

Genève-protokollens historiske betydning ligger i at det ble satt en folkerettslig barriere, «som er forpliktende både for statenes samvittighet og praksis», mot holdninger som generelt sett var blitt fordømt av offentligheten i hele den siviliserte verden. Den har imidlertid en svakhet, og denne er den samme som gjelder alle krigens lover; de regler som settes opp for krigførende makter i fredstid holder ofte ikke stand mot det press som oppstår i krigstid. Og etter 1925 har faktisk kjemiske våpen blitt brukt ved flere anledninger. Men i alle disse tilfellene har den internasjonale indignasjon og fordømmelse vært så sterk at det er blitt klart at de folkerettslige reglene er alment godtatte, og at Genève-protokollen gir uttrykk for dette. Det er i stor utstrekning protokollens fortjeneste at den kjemiske krigførings historie etter den første verdenskrig har vist relativ beherskelse og at ingen bakteriologiske våpen er blitt brukt i moderne tid. Ikke desto mindre kan under visse omstendigheter de våpnene som er forbudt i Genève-protokollen bli brukt, og denne faren vil ikke forsvinne så lenge som de er tilstede i statens militære arsenaler.

I løpet av de siste 50 år har man funnet frem til nye og giftigere forbindelser enn de som ble brukt under den første verdenskrig, og spredningsmetodene er blitt sterkt forbedret. Hvis disse nye våpnene noensinne skulle bli brukt i større omfang, ville de forårsake

enorme tap i menneskeliv, større enn noensinne tidligere, og sivile personer ville bli enda mer utsatt enn militært personell. Hele den samfunnsstruktur og det miljø vi lever i ville bli berørt. Bare absolutt stans i utviklingen og produksjonen av disse våpnene, og ødeleggelse av eksisterende lagre, vil kunne eliminere denne faren. Det første skritt i denne retning er allerede blitt gjort i og med undertegnelsen av konvensjonen om biologisk nedrustning. Likevel venter vi fremdeles på en avtale om forbud mot utvikling, fremstilling og lagring av kjemiske våpen, og dette til tross for mange års internasjonale forhandlinger. Og disse er faktisk langt viktigere enn biologiske våpen. I mellomtiden er det oppstått en ny fare, faren for at det vil bli innført såkalt binærgass. Dette er en form for ammunisjon som er ladet med to eller flere ikke-giftige kjemikalier som blandes og reagerer underveis mot målet og der reaksjonsproduktet er en nervegass. Når disse våpnene først er deployert, kan vanskelighetene i forbindelse med de kjemiske nedrustningsforhandlingene med hensyn til kontroll med at en eventuell avtale overholdes, øke i den grad at en avtale blir så å si umulig. Det er derfor meget nødvendig å nå frem til raske tiltak på dette området. Men slike tiltak bør ikke forhindre ytterligere tiltak for å styrke Genève-protokollen.

I og med at USA ganske nylig har undertegnet Genève-protokollen, er allerede alle stater av militær viktighet forpliktet av den. Men mange stater er fremdeles ikke med, for bare 94 stater har undertegnet den. (Ikke-medlemmene, i og utenfor FN, fremgår av fortegnelsen som er gitt nedenfor). Men kjemisk krigføring vil sannsynligvis lettere kunne oppstå mellom mindre land enn mellom stormaktene. FN har flere ganger anbefalt at statene generelt skulle slutte seg til Genève-protokollen, for dette ville styrke den betraktelig. Dessuten bør alle parter godta at protokollen anvendes på *alle* væpnede konflikter.